

Bódi Stefánia

A tartási és életjáradéki szerződések alkotmányjogi vonatkozásai¹

Absztrakt

Ennek a tanulmánynak a célja, hogy bemutassa a létfenntartási vagy alimentációs kötelezettségeket, melyek akár a törvényen alapulva, akár szerződéses alapon kötötve a jogosult létfenntartását, ápolását, megélhetésének javítását célozzák. A cikk nem csupán a tartási és életjáradéki szerződések hazai szabályozásának elemzésére vállalkozik tehát, hanem tágabb értelemben minden olyan konstrukció ismertetésére, melyek a fent említett célt szolgálják. Az írás ezenkívül alkotmányjogi összefüggéseket is szeretne feltárni az elemzett témakörben.

Kulcsszavak: tartási, életjáradéki szerződés, gazdasági, szociális jogok, tartási kötelezettség, szövetkezet

Abstract

The purpose of this study is to present the maintenance or alimony obligations, which, whether based on the law or on a contractual basis, aim to maintain, care for, and improve the livelihood of the beneficiary. The article therefore undertakes not only to analyse the domestic regulation of alimony and annuity contracts, but also, in a broader sense, the description of all constructions that serve the above-mentioned purpose. In addition, the article also wants to explore constitutional law connections in the analyzed topic.

Keywords: maintenance contract, life annuity contract, economic and social rights, maintenance obligation, cooperative

I. Bevezető gondolatok, a gazdasági, szociális jogok jelentősége

Ebben a tanulmányban olyan szerződéseket szeretnék bemutatni, melyek az ún. alimentációs-létfenntartási szerződések köré tartoznak és céljuk valamilyen formában a jogosult életkörülményeinek javítása. Természetesen tartási kötelezettség a törvényből is eredhet, ezekről is szót kell ejtenünk a család fogalmával összefüggésben. A gazdasági, szociális jogok jelentősége az állam és az egyén viszonyában is meghatározó, de ebben az írásban az egyén szociális helyzetének javítása kapcsán nem kizárólag az állam, a jogalkotó által garantált törvényen alapuló formákat szeretném bemutatni, hanem azokat a megoldásokat is, amikor a szerződési szabadság keretei között állapotodnak meg egyének olyan eltartási, életjáradéki megoldásokban, melynek célja a jogosult szociális helyzetének javítása.

A gazdasági, szociális és kulturális jogok megjelenése a XIX. század második felére tehető, amikor megváltozott az állam gazdasági szerepvállalása. A gazdasági, szociális jogok alapvető jelentőségére XIII. Pius Pápa hívta fel a figyelmet, amikor 1891-ben kiadta Rerum

¹ „A TKP2021-NKTA-51 számú projekt az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NKTA pályázati program finanszírozásában valósult meg.”

A szerző a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Alkotmányjogi és Összehasonlító Közjogi Tanszékének habilitált egyetemi docense. bodi.stefania@uni-nke.hu

Novarum² kezdetű enciklikáját. Az enciklika a munkások méltatlan helyzete okán a társadalmi igazságossággal foglalkozik a szociális jogok és a közjó fogalmán keresztül. A szociális alkotmányok csak ezután láttak napvilágot.

A polgári társadalmakban megszűnt a földesúr korábbi szerepe és sorra alakultak a gyáriparosok, nagytőkések által alapított, gyárak, üzemek. Az egyenlőtlenség és a kiszolgáltatottság kezdetekben még nagyon erőteljes volt, erre a helyzetre próbálnak meg a különböző eszméáramlatok megoldásokat találni.³ A kialakult helyzettel összefüggésben megjelennek különböző fogalmak, melyek az állam gazdasági szerepét próbálják meg definiálni. Ilyenek a szegényellátó állam, a szociális jogállam és a jóléti állam (welfare state) fogalmak.⁴ A szegényellátó állam még a szegényházak, dologházak világa, szociális ellátásról ebben a rendszerben nem beszélhetünk. A szociális állam fogalma már gondoskodó államot takar, amely történetileg a weimari alkotmányban jelent meg 1919-ben, majd az 1949-es bonni alaptörvény is szociális jogállamot hirdetett. Az állam szociális jogállam esetében indirekt eszközökkel beavatkozik a gazdasági folyamatokba, szociális biztonságra törekszik a szociális jogok biztosításán keresztül. A jóléti állam fogalma, mely angolszász területen terjedt el, egyesek szerint az Európában elterjedt szociális jogállam szinonimája, míg mások szerint ennél is többet akar nyújtani. A jóléti állam egyes meghatározások szerint az állampolgár egész karrierjéért⁵ próbál meg garanciát vállalni, más meghatározás szerint a fizetések és a nyugdíjak értékállóságát próbálja meg garantálni.⁶

Az emberi jogok rendszerében meg kell egymástól különböztetnünk az alapjogokat, és az egyéb alkotmányos jogokat. Ezenkívül még államcélokról is beszélhetünk, melyeket nem jog formájában fogalmaz meg a jogalkotó, de ettől még ezek is fontosak.⁷ Ezeket az Alaptörvény a „törekszik”⁸ szóval jeleníti meg, ilyenek a szociális biztonság, a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés és az emberhez méltó lakhatás feltételeinek megteremtése. Az egyéb alkotmányos jogok (pl. szerződési szabadság) és az alapjogok közti határvonalat pedig ott találjuk, hogy az alapjogokra alapítható jogvédelmi igény az Alaptörvényből közvetlenül levezethető, addig az egyéb alkotmányos jogok érvényesüléséhez külön törvény szükséges.⁹ Témánk szempontjából mindhárom jogcsoportban találunk jogokat. A munkához való jog például alapjog, látni fogjuk, hogy bizonyos szövetkezeti megoldások a tagok munkáján keresztül fogják a megélhetést finanszírozni. Az egészséghez való jog, mely a gondozási szerződések kapcsán említhető, viszont nem alapjog.

II. A család, a házasság és ezek szociális háttere az Alaptörvényben és az alkotmányjogban

² Szabó Ferenc: Rerum Novarum. In: Katolikus Lexikon, <http://lexikon.katolikus.hu/R/Rerum%20Novarum.html>

³ Sári János: 6. A gazdasági, szociális, kulturális jogok – A szociális állam. In: Kukorelli István (szerk.): Alkotmánytan. Osiris kiadó, Bp., 1999. 5. kiadás, 6.1. Alkotmányelméleti és történeti kiindulópontok, 151-154. o.

⁴ Balogh Zsolt – Gárdos-Orosz Fruzsina: 8.5.1.3. Az állami szerepvállalás típusai. In: Halász Iván (szerk.): Alkotmányjog. 2018. Dialóg Campus, Bp., 257-258. o.

⁵ Sári János: i.m.153. o.

⁶ Balogh – Gárdos-Orosz: i.m. 258. o.

⁷ Balogh Zsolt – Gárdos-Orosz Fruzsina: 8.1.3. Fogalmi elhatárolások: emberi jogok, alapvető jogok, alapjogok, egyéb alkotmányos jogok, alkotmányos célok és értékek, 8.5.2.2. Szociális jogok, 226. o. 261-262. o.

⁸ XIX. cikk (1) „Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson.”

XXII. cikk (1) „Az állam jogi védelemben részesíti az otthonot. Magyarország törekszik arra, hogy az emberhez méltó lakhatás feltételeit és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára biztosítsa.

(2) Az emberhez méltó lakhatás feltételeinek a megteremtését, továbbá a közterület közcélú használatának védelmét az állam és a helyi önkormányzatok azzal is segítik, hogy törekszenek valamennyi hajlék nélkül élő személy számára szállást biztosítani.”

⁹ Erdős Csaba: Bevezetés az alapjogi gondolkodásba. In 2.2. Az alkotmánybírói dogmatika. In Bódi Stefánia – Schweitzer Gábor (szerk.): Alapjogok. Budapest, Ludovika kiadó, 2021. 45. o.

Magyarország Alaptörvényében kiemelt jelentőséget foglal el a család, a házasság és ezek gazdasági, szociális védelme, erre több rendelkezés is utal:

Nemzeti Hitvallás

„Valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet.”

L) cikk

(1) *„Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi. (2) Magyarország támogatja a gyermekvállalást. (3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza.”* Magyarország Alaptörvényének kilencedik módosításával került az L) cikkbe az a mondat, hogy az anya nő, az apa férfi. A módosítás reflektálni kívánt azokra a biológiai nemet érintő folyamatokra is, amelyek az Európai Unió keretei közt kezdtek kibontakozni ekkoriban.¹⁰ Az L) cikk (1) bekezdése az Alaptörvény 9. módosítása (2020. december 22.) 1. cikkével megállapított szöveg. A házasság középpontba állításával az is kiderül, hogy ez az életközösség kiemelt védelmet élvez és többletjogokat jelent a többihez képest.

Vannak azonban olyan rendelkezések is, amelyek más jogról szólnak ugyan, de ezekben is tetten érhető a család és a magánélet védelme. Ilyenek:

VI. cikk

(1) *„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. A véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési jog gyakorlása nem járhat mások magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével.”* Az Alaptörvény 7. módosításával fogalmazta meg a jogalkotó, hogy a gyülekezési jognak fejet kell hajtania a magán- és családi élet védelme előtt.

XV. cikk

(5) *„Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”* Ebben a cikkben az állam intézményvédelmi kötelezettsége jut kifejezésre.

Magyarország Alaptörvényének kötelezettségei között is találhatunk több olyat, amelyeken keresztül a család védelme és jelentősége olvasható ki. Erre céloz a jogalkotó, amikor a XVI. cikkben azt írja (3) hogy „a szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását. (4) „A nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni.”

Látni fogjuk a továbbiakban, hogy a család, a házasság és a gyermekek védelmében nemzetközi egyezmények, külön törvények¹¹ is tartalmazznak rendelkezéseket, valamint az Alkotmánybíróság több döntése, határozata is foglalkozott a témával, különösen: a 995/B/1990. AB határozat, a 22/1992. (IV.10.) AB határozat, a 14/1995. (III. 13.) AB határozat, a 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, 75/2007. (X. 19.) AB határozat és a 43/2012.

¹⁰ Ezekre a folyamatokra reagált a Csvt. is, amikor kimondta, hogy 18 éven aluliak számára tilos olyan tartalmat elérhetővé tenni, amely a születési nemnek megfelelő önazonosságtól való eltérést, a nem megváltoztatását, valamint a homoszexualitást népszerűsíti, jeleníti meg. 5/A.§ 1.§(2)bek. Ugyanezt kimondja, a gyermekvédelmi törvény is 6/A.§-ban.

¹¹ Lásd pl. 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről, 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról, 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.

(XII. 20.) AB határozat, a 3179/2014. (VI. 18.) AB végzés, a 24/2019. (VII. 23.) AB határozat, és a 30/2017. (XI. 14.) AB határozat.¹²

III.1. A család és a házasság szociális védelme a nemzetközi egyezményekben és az Európai Bizottság értelmezésében

A családról nem csupán az államok alkotmánya tartalmaz rövidebb vagy hosszabb rendelkezéseket, hanem az alkotmányjog szempontjából releváns nemzetközi emberi jogi egyezmények is nevesítik a jogintézmény védelmét. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye¹³ 8. és 12. Cikkében az alábbi rendelkezéseket tartalmazza:

„1. Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. 2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.”¹⁴

„A házasságkötési korhatárt elért férfiaknak és nőknek joguk van a házasságkötésre és a családalapításra, az e jog gyakorlását szabályozó hazai törvények szerint.”¹⁵ Az egyezmény nem tesz kísérletet a család fogalmának definiálására.

Az Európa Tanács keretében született meg 1961-ben az Európai Szociális Charta¹⁶, amely a gazdasági, szociális jogokra helyezi a hangsúlyt, az alábbi rendelkezéseket tartalmazza a család vonatkozásában.

„Minden dolgozónak joga van a maga és családja számára tisztességes életszínvonalat biztosító méltányos díjazáshoz.”¹⁷

„A gyermekeknek és a fiataloknak különleges védelemre van joguk, azokkal a fizikai és morális veszélyekkel szemben, amelyeknek ki vannak téve. A dolgozó nőknek – anyaság esetén – és a többi dolgozó nőnek – a megfelelő esetben – munkájuk során joguk van különleges védelemhez.”¹⁸

„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy részesüljön a szociális jóléti szolgáltatásokból.”¹⁹

„A családot – mint a társadalom alapvető egységét – teljes körű fejlődésének biztosításához megilleti a megfelelő szociális, jogi és gazdasági védelemhez való jog. Az anyáknak és a gyerekeknek – tekintet nélkül a családjogi helyzetükre és családi kapcsolatokra – joguk van a megfelelő szociális és gazdasági védelemre.”²⁰

Az egyezmény többször hangsúlyozza a gyermekek, a fiatalok és a dolgozó nők védelmét, de nem feledkezik meg a fizikailag vagy szellemileg fogyatékossgal élő

¹² Az Alkotmánybírósági határozatok bemutatását és az abban található fogalmi értelmezéseket „A család fogalma, belső viszonyai, egyéb párkapcsolati formák” című írásomban dolgoztam föl.

¹³ 1993. évi XXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről.

¹⁴ 8. cikk, Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog.

¹⁵ 12. cikk, Házasságkötéshez való jog.

¹⁶ 1999. évi C. törvény az Európai Szociális Karta kihirdetéséről.

¹⁷ Bevezetés, 4. pont.

¹⁸ Bevezetés, 7.8. pont.

¹⁹ Bevezetés, 14. pont.

²⁰ Bevezetés, 16.17. pont.

személyek védelméről sem.

A 16. és a 17. cikk szerint: *„A család, mint a társadalom alapvető egysége, teljes körű fejlődéshez szükséges feltételek biztosítása érdekében a Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy olyan intézkedésekkel támogatják a családi élet gazdasági, jogi és szociális védelmét, mint például a szociális és családi juttatások, pénzügyi intézkedések, a családok lakhatásának biztosítása, a fiatal házasoknak nyújtott kedvezmények és egyéb megfelelő eszközök.*

Az anyák és gyermekek szociális és gazdasági védelemhez való joga tényleges megvalósulásának biztosítására a Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy megteszik az e célt szolgáló megfelelő és szükséges intézkedéseket, beleértve a megfelelő intézmények és szolgáltatások létrehozását vagy fenntartását is.”

Az egyezmény bevezetőjében hangsúlyozza, hogy a szociális jogok minden embert megkülönböztetés nélkül illetnek meg, az Európa Tanács célja ezen a téren a gazdasági és szociális haladás előmozdítása.

Nézzük meg ezt követően, hogy az Európai Unió egyetlen emberi jogi dokumentuma milyen rendelkezéseket tartalmaz a család, a házasság és ezek gazdasági védelme érdekében.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája²¹ szerint:

„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát és kapcsolattartását tiszteletben tartsák.”²² „A házasságkötéshez és a családalapításhoz való jogot az e jogok gyakorlását szabályozó nemzeti törvények szerint biztosítani kell.”²³

„A család jogi, gazdasági és szociális védelmet élvez. A család és a munka összeegyeztetése érdekében mindenkinek joga van a védelemre a gyermekvállalással összefüggő okból történő elbocsátás ellen, valamint joga van a fizetett szülési és szülői szabadságra, ha gyermeke születik, vagy gyermeket fogad örökbe.”²⁴ Az egyezmény indokolása hangsúlyozza, hogy rendelkezései az Emberi Jogok Európai Egyezményét veszik alapul, de ez az egyezmény nem tiltja a házassági status megadását két azonos nemű személynek, amennyiben azt a nemzeti jog lehetővé teszi. Hozzáfűzi továbbá, hogy a definíció korszerűsítése miatt a családalapításnak más útját is elfogadják a házasságkötésen kívül.²⁵

Figyelmet érdemel azonban az *Európai Bizottság cselekvési terve* is, melynek keretében a Bizottság elfogadta a szociális jogok pillérének 20 alapelvét, melyeket az alábbiakban foglalhatunk össze.²⁶ Oktatás, képzés és egész életen át tartó tanulás, a Nemek közötti egyenlőség, az Esélyegyenlőség, A foglalkoztatás aktív támogatása, a Biztonságos és rugalmas foglalkoztatás, Bérek, Tájékoztatás a munkaviszony feltételeiről és védelem elbocsátás esetén, Szociális párbeszéd és munkavállalói részvétel, A munka és a magánélet közötti egyensúly, Egészséges, biztonságos és megfelelően kialakított munkakörnyezet és adatvédelem, Gyermekgondozás és a gyermekek támogatása, Szociális védelem, Munkanélküli ellátás, Minimumjövedelem, Időskori jövedelem és öregségi nyugdíjak, Egészségügyi ellátás, A fogyatékkal élő személyek társadalmi befogadása, Tartós ápolás-gondozás, Lakhatás és segítségnyújtás a hajléktalanok számára, Az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés. Az egyes alapelvekhez különféle stratégiák, javaslatok, cselekvési tervek és programok tartoznak. Témánk szempontjából ezek közül kiemelkedően fontos a szociális védelem, a tartós ápolás-gondozás, az időskorúakról való gondoskodás. A

²¹ 2007. évi CLXVIII. törvény az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló lisszaboni szerződés kihirdetéséről.

²² 7. cikk, A magán- és a családi élet tiszteletben tartása.

²³ 9. cikk, A házasságkötéshez és a családalapításhoz való jog.

²⁴ 33. cikk, 1.2. bek. A család és a munka.

²⁵ Magyarázat a 9. cikkhez – A házasságkötéshez és a családalapításhoz való jog, <https://njt.hu/jogszabaly/2007-168-00-00>.

²⁶ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hu

cselekvési terv az elveket intézkedéssé alakítja.²⁷

Az ENSZ keretében elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya²⁸ 23. cikke szerint: „A család a társadalom természetes és alapvető egysége, és joga van a társadalom és az állam védelmére. 2. A házasságkötésre alkalmas korban levő férfiak és nők házasságkötési és családalapítási jogát el kell ismerni. 3. Házasságot csak a házasulandók szabad és teljes beleegyezése alapján lehet kötni. 4. Az Egyezségokmányban részes államok megfelelő lépéseket tesznek annak biztosítására, hogy a házaspár jogai és kötelességei a házasság fennállása alatt és felbontása esetén egyenlők legyenek. A házasság felbontása esetén rendelkezni kell a gyermekek szükséges védelméről.” Az egyezmény ad egyfajta definíciót a családot illetően, de nem részletezi, hogy kik tartoznak a család fogalmába.

Az ENSZ keretében fogadták el a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát²⁹, mely tartalmazza, hogy a lehető legszélesebb körű védelmet kell nyújtani a családoknak, mely a társadalom természetes és alapvető egysége. 11. cikkében rögzíti, hogy a „részes államok elismerik mindenkinek a jogát önmaga és családja megfelelő életszínvonalára.” Rögzíti azt is, hogy „a gyermekeket és a fiatalokat védeni kell a gazdasági és társadalmi kizsákmányolással szemben.”

III.2. A család szociális védelmének megjelenése külföldi államok alkotmányában

Az alábbiakban láthatjuk azt is, hogy valamennyi demokratikus állam alkotmánya rövidebb vagy hosszabb formában említést tesz, ha nem is közvetlenül az alimentációs kötelekről, de a szociális jogokról, az állam gazdasági szerepvállalásáról vagy a társadalombiztosítási rendszerről.

Németország alkotmánya rögzíti, hogy Németország demokratikus és szociális szövetségi állam, hogy az állam elkötelezett a szociális elvek mellett. Tartalmazza, hogy a törvényhozó hatalom dönt a munkajogi kérdésekben, ezen belül a vállalkozásszervezésről, a munkahelyi egészségről és biztonságról, illetve a foglalkoztatási ügynökségekről, valamint a társadalombiztosításról, beleértve a munkanélküli-biztosítással összefüggő kérdéseket. Tartalmazza, hogy szociális támogatás nyújtható a tartományok részére a szociális lakhatási beruházásokhoz.³⁰ Ez az alkotmány államcélként tekinti az állam szociális felelősségvállalását, vagyis alanyi jogot nem ad a szociális biztonsághoz.³¹

Írország alkotmánya a társadalmi igazságosságot említi, mint a közjó elérésnek eszközét, kimondja, hogy az állam törekszik az egész nép jólétének előmozdítására azáltal, hogy a lehető leghatékonyabban biztosítja és védi azt a társadalmi rendet, amelyben az igazságosság hatja át a nemzeti élet valamennyi intézményét.³²

²⁷https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-action-plan_hu

²⁸ 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről.

²⁹ 1976. évi 9. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről, lásd a 10. cikket.

³⁰20.23.28.74.87.95.104.d.120.125c. cikkek-Basic Law for the Federal Republic of Germany, https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.pdf

³¹ Téglási András: Elméleti alapvetések, jog- és esztörténeti kialakulás. 55. o. In Téglási András: A szociális jogok alkotmányos védelme – különös tekintettel a szociális biztonság alapjogi védelmére. Dialóg Campus, Bp., 2019.

https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14719/744_Teglasi%20A_Szoci%20E1lis_jogok_alkotmanyos_vedelme.pdf?sequence=1

³² 40.41-42.43.45.cikkek- <https://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html>

A *svájci* alkotmány szerint a Konföderáció rendeletet alkothat a munkanélküliek szociális segélyéről. Tartalmazza, hogy a Konföderáció gondoskodik Svájc függetlenségének és jólétének megőrzéséről; különösen a szükségletek és a szegénység enyhítését segíti elő a világban.³³

Az *osztrák* alkotmány a szövetségi törvényhozás hatáskörébe utalja a szerződéses biztosítási ügyeket, a munkajog és a társadalombiztosítás szabályozását.³⁴

Az *olasz* alkotmány hangsúlyozza a gazdasági és szociális szolidaritás fontosságát, és az állam kötelességeként írja elő, hogy elhárítsa azokat a gazdasági akadályokat, melyek korlátozzák az állampolgárok szabadságát és egyenlőségét és ezáltal gátolják az emberi személyiség kibontakoztatását. Az állam törekszik az alkotmány értelmében a gazdasági és szociális egyenlőtlenségek csökkentésére.³⁵

A *francia* alkotmány a társadalombiztosítási rendszert megemlíti, valamint hosszan ecseteli a Gazdasági és Szociális Tanács működését, amely bármikor konzultálhat a Kormánnyal vagy az Országgyűléssel gazdasági, szociális ügyben.³⁶ Téglási András szerint a francia alkotmány a német megoldást követi a szociális biztonság alapjogi felfogását illetően.³⁷

A *spanyol* alkotmány kimondja, hogy a szakszervezetek és a munkaadói szövetségek hozzájárulnak az általuk képviselt gazdasági és társadalmi érdekek előmozdításához, hogy senkit nem lehet megfosztani vagyonától és jogaitól, kivéve indokolt közhasznú vagy társadalmi érdek alapján és a törvény előírásainak megfelelő kártérítést ír elő. A hatóságok gondoskodnak a család társadalmi, gazdasági és jogi védelméről.³⁸ A szociális jogok ezen alkotmányban is csak államcélként tekinthetők.³⁹

A *Japán* alkotmánya szerint az állam az élet minden területén törekszik a szociális jólét és biztonság, valamint a közegészségügy előmozdítására és kiterjesztésére.⁴⁰

A *görög* alkotmány szerint a mély társadalmi és gazdasági válság, amely nemcsak Görögországot, hanem az egész EU-t is sújtotta, olyan alkotmányos változtatásokat tett szükségessé, amelyek megnyitják az utat az ebből eredő negatív következmények kezelése felé,

előtérbe helyezve a szociális jogállamot. Az alkotmány említést tesz a szövetkezetekről, ismeri a közérdekű célokat szolgáló vagy közhasznú szövetkezetek fogalmát.⁴¹ Ebben a felfogásban is államcélok a szociális jogok.⁴²

A *török* alkotmány hangsúlyozza az igazságosságot és a szociális jogállam elveit; és az egyén anyagi és szellemi fejlődéséhez szükséges feltételek biztosítását. Az alkotmány értelmében a munkavállalóknak és a munkáltatóknak joguk van szakszervezeteket és magasabb szintű szervezeteket alapítani előzetes engedély nélkül, és jogosultak arra is, hogy a tagságukból szabadon kilépjenek. Senki sem kényszeríthető arra, hogy szakszervezeti taggá váljon vagy tagságából kilépjen. A munkavállalóknak és a munkáltatóknak joguk van kollektív munkaszerződést kötni gazdasági és társadalmi helyzetük és munkakörülményeik

³³ 54.114. cikk, <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/en>

³⁴ <https://constitutionnet.org/sites/default/files/Austria%20FULL%20Constitution.pdf>, 10. cikk, 11. pont

³⁵ Olasz alkotmány, 2.3. 119. cikk, https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf

³⁶ XI. cím, https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constitution_anglais_oct2009.pdf

³⁷ Téglási András: i.m. 55. o.

³⁸ 7. 33. cikk, <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionINGLES.pdf>

³⁹ Téglási András: i.m. 55. o.

⁴⁰ 25. cikk-https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html

⁴¹ 11. o. Bevezetés és 12. cikk https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/2019_SYDAGMA_EN_2022_WEB.pdf

⁴² Téglási András: i.m. 55. o.

kölcsönös szabályozása érdekében.⁴³

A *román* alkotmány szerint ki kell alakítani az egészségügyi ellátás és a társadalombiztosítási rendszer megszervezését betegség, baleset, anyaság és felépülés esetére.⁴⁴

IV. A családtagok tartási kötelezettsége egymás irányába a Ptk. alapján

A tartási és az életjáradéki szerződések,⁴⁵ melyek önkéntes alapon kötöttek a felek között, természetesen nem azonosak a törvény alapján fennálló tartási kötelezettséggel, de mivel mindkét tartás a jogosult megélhetését hivatott elősegíteni, ezért szót kell ejtenünk a törvényen alapuló tartási kötelezettségekről is.

A tartási kötelezettség szempontjából megkülönböztetjük a házastársi és az élettársi tartást, a gyermektartást, a rokontartást és a nagykorú gyermek kötelességeként rászoruló szüleinek eltartását.

IV.1. Gyermektartás: a kiskorút megillető tartás és a továbbtanuló nagykorú gyermek tartása

Nézzük meg a legfontosabb idetartozó rendelkezéseket. A Ptk. értelmében a kiskorút

⁴³ 5. 51.53. cikk, https://www.constituteproject.org/constitution/Turkey_2017.pdf?lang=en

⁴⁴ 34. cikk, <https://www.presidency.ro/en/the-constitution-of-romania>

⁴⁵ Vessünk egy pillantást arra a kérdésre is, hogy milyen magánjogi kódexek léteztek addig, amíg el nem jutottunk a hatályos Polgári Törvénykönyv megszületéséig, vagyis a 2013. évi V. törvényig. Bár ezek természetesen nem tartalmazták a maihoz hasonló szabályozását a tartási és életjáradéki szerződéseknek, (illetve nem ismerték ezeket a fogalmakat) hanem a kor színvonalának megfelelően rendelkeztek a családtagok egymás közti vagyoni és nem vagyoni viszonyairól, azonban szükségesek lépések voltak a magánjogi kodifikáció menetében.

Az első kódex a Werbőczy István féle Hármaskönyv volt, a Tripartitum, melynek érdeme, hogy az első írott magánjogi jogszabálygyűjtemény. Érdeme, hogy kiállta az idők próbáját és 1848-ig „hatályban volt”, ismerte a gyám és a gondnok fogalmakat, öröklési jogi rendelkezéseket is tartalmazott. Alkotmányjogi vonatkozása a Szent Korona-tan említése és az Aranybullából ismert ellenállási jog átvétele.

Ezt felváltotta az osztrák Polgári Törvénykönyv, az Optk., melyet bevezettek Magyarországon is 1852-ben és egészen 1861. július 23-áig maradt hatályban. Ismerte a házastársi tartás fogalmát, és az életjáradéki szerződést. Kimondta, hogy „3. Az életjáradék. 1284. §. Midőn valakinek pénzért vagy pénzre becsült dologért, bizonyos személy élte fogytáig, meghatározott évenkénti fizetés ígértetik; ez életjáradéki szerződés.” („Az optkv. 1284. §-a értelmében életjáradéki szerződés csak akkor jön létre, ha a vagyon átvevője évi készpénzbeli teljesítésre kötelezi magát és nem akkor is, ha az ellenszolgáltatás természetben eltartásból áll. (C. 902. jan. 17. I. 6.518/1901.)”

„1285.§ Az életjáradék tartama, az egyik vagy másik félnek, vagy egy harmadik életétől is függhet. Kétség esetében évnegyedenkint előre fizettetik s minden esetben annak halálával végződik, akinek életétől függött.

1286. §. Annak, ki magának életjáradékot kötött ki, sem hitelezői, sem gyermekei nem jogosítvák a szerződés felforgatására. Szabadságokban áll mindazáltal, az elsőbbségeknek, kielégítetéseiket az életjáradékokból keresni; az utóbbiaknak pedig, a járadék nélkülözhető részének letéteményezését kivenni, avégett, hogy az őket törvény szerint illető tartást arra biztosíthassák.” Márkus Rezső: Az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv Mai Érvényében. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Bp., 1907, Optk. 282-283. o. és 285-286. o. <https://mek.oszk.hu/13200/13288/13288.pdf>)

A kódex a szerencseszerződések közé sorolta az életjáradéki szerződést. Úgy jellemezte a szerencseszerződéseket, hogy bizonytalan előny reményében kötöttek.

Ezt követően bár törvénytervezetek születtek, törvényerőre csak az 1959. évi IV. törvény emelkedett, amely a mostani Ptk. megszületéséig hatályban volt. A tartási és életjáradéki szerződések vonatkozásában lényegileg a mostanihoz hasonló szabályozást tartalmazott ez a kódex is. Forrás: Bevezetés. Az osztrák polgári törvénykönyv hatálya a magyar birodalom területén, <https://mek.oszk.hu/13200/13288/13288.pdf>, In Az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv mai érvényében. Jegyzetekkel és utalásokkal ellátta Dr Márkus Dezső A M. Kir. Curia Kisegítő Bírája. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, IV., Veres Pálné Utca 3. 1907, 3. o.

megillető tartásról való lemondáshoz és a cselekvőképességében részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen nagykorú tartásához szükséges a gyámhatóság jóváhagyása.⁴⁶ A gyermek *tartásának* rendezése során a gyermek érdekének kell elsődlegesen érvényesülnie.⁴⁷ A házassági bontóperben a bíróság dönt a gyermek/ek tartásáról is. A családbafogadás a szülő tartási kötelezettségét nem érinti.⁴⁸ A kiskorút megillető tartás érvényesítése érdekében a gyámhatóság is jogosult pert indítani.⁴⁹ A gyermek amennyiben továbbtanul, középfokú tanulmányokat folytat 20. életévéig eltartható.⁵⁰ A gyermeket gondozó szülő a tartást természetben, a különélő szülő pedig elsősorban pénzben teljesíti. A Ptk. meghagyja a szülőknek a jogot, hogy maguk döntsenek a tartásdíjról, egymás közti megállapodással, ennek hiányában azonban a bíróság dönt a kérdésben.⁵¹ „A tartásdíj összegét gyermekenként általában a kötelezett átlagos jövedelmének tizenöt-huszonöt százalékában kell meghatározni.”⁵²

Külön kategória a továbbtanuló⁵³ nagykorú gyermek tartása, akire alkalmazni kell a kiskorú gyermek tartására és a rokontartásra vonatkozó szabályokat. A szülő mentesül a tartási kötelezettség alól, ha ezáltal veszélyeztetné saját maga vagy kiskorú gyermeke tartását vagy a gyermek a tartásra érdemtelen vagy pedig önhibájából rendszeresen nem tesz eleget tanulmányi kötelezettségének. A 25. életév betöltése után pedig már csak rendkívüli esetben lehet a szülőt a továbbtanuló nagykorú gyermek tartására kötelezni.⁵⁴

IV.2. A házastársi tartás

A házastársi tartást a házasság felbontása vagy az életközösség megszűnése után lehet követelni, ha az illető nem képes eltartani saját magát, kivételes esetben pedig akkor is, ha öt év eltelt az életközösség megszűnése után, ehhez azonban különös méltánylást érdemlő eset kell. Ha a házasság egy évnél rövidebb ideig állt fenn, tartás még ebben az esetben is követelhető, de főszabály szerint csak az életközösség fennállásával megegyező időre. A házastárs tartását nem köteles vállalni az, aki ezzel gyermeke vagy saját maga eltartását sodorná veszélybe. A tartásra való érdemtelenység létező fogalom a magyar polgári jogban. Érdemtelen az, aki magatartásával maga járult hozzá a házasság megromlásához, aki a házasság felbontása után volt házastársa vagy vele együtt élő hozzátartozójának érdekeit durván sértette. A felek megállapodhatnak abban, hogy egyszeri juttatással elégítik ki a tartási igényt, ez esetben azonban a későbbiekben sem követelhető az egyszeri juttatásban részesült fél részéről tartás, akkor sem, ha a tartásban részesített személy erre jogosulttá válna a törvény alapján. A házastársi tartáshoz való jog megszűnik akkor is, ha az arra jogosult újabb

⁴⁶ Ptk. Második könyv, első rész, II. cím, második rész, IV, V. cím, 2:15.§ 2:23.§.

⁴⁷ Ptk. Negyedik könyv, második rész, III. cím, 4:21.§ (6).

⁴⁸ Negyedik könyv családjog, negyedik rész, XII. cím, XIX. Fejezet Ptk. 4:188. § [A családbafogadás](1) A szülői felügyeletet közösen gyakorló szülők vagy a szülői felügyeletet gyakorló szülő kérelmére - a különélő másik szülő meghallgatásával - a gyámhatóság hozzájárulhat ahhoz, hogy a szülő egészségi állapota, indokolt távolléte vagy más családi ok miatt a gyermeket más, általa megnevezett család átmenetileg befogadja, gondozza és nevelje, feltéve, hogy a családbafogadás a gyermek érdekében áll.

⁴⁹ Negyedik könyv családjog, negyedik rész, XIII. cím, A rokontartás XX. Fejezet, 4:208. §[Tartással kapcsolatos per]

⁵⁰ Uo. 4:214. §[A rászorultság vélelme].

⁵¹ Uo.4:218. §[A gyermektartásdíj bírósági meghatározása].

⁵² Uo. 4:218. §[A gyermektartásdíj bírósági meghatározása] (4) bek.

⁵³ Tanulmánynak minősül az életpályára előkészítő szakképzettség megszerzéséhez szükséges képzés vagy tanfolyam, a felsőfokú végzettségi szintet biztosító alap- és mesterképzésben, valamint a felsőfokú szakképzésben folytatott tanulmányok folyamatos végzése. Uo. Ptk. 4:220. §[A továbbtanuló nagykorú gyermek tartásra való jogosultsága] (2) bek.

⁵⁴ Uo.4:220. §[A továbbtanuló nagykorú gyermek tartásra való jogosultsága] (5) bek.

házasságot köt, vagy élettársi kapcsolatot létesít.⁵⁵

IV.3. Az élettársi tartás

Az életközösség megszűnése esetén volt élettársától tartást követelhet az, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani, feltéve, hogy az életközösség legalább egy évig fennállt és az élettársak kapcsolatából gyermek született-így szól a Ptk. Érezhető, hogy a magyar jogalkotó a házasságot preferálja, hiszen az élettársak csak „többletfeltételek” fennállása esetén jogosultak tartásra. Ha a volt élettárs a tartásra az életközösség megszűnését követő egy év eltelte után válik rászorulttá, - a házastársi tartáshoz hasonlóan - volt élettársától tartást csak különös méltánylást érdemlő esetben követelhet. A tartásra való érdemtelenség és a tartási képesség megállapításánál illetve az egyszeri juttatással teljesített tartás vonatkozásában irányadóak a házastársi tartásnál mondottak. A tartásra a volt élettárs a különélő házastárssal és a volt házastárssal egy sorban jogosult. Az élettársi tartáshoz való jog hasonlóan a házastársi tartásnál leírtakhoz, megszűnik akkor is, ha az arra jogosult újabb élettársi kapcsolatot létesít vagy házasságot köt.⁵⁶

IV.4. A nagykorú gyermek tartási kötelezettsége rászoruló szülők esetén

A nagykorú gyermek tartási kötelezettsége az Alaptörvényben megjelenő kötelesség, amely nem jellemez más alkotmányokat, így egy igazi hungarikumról van szó, más szóval nemzeti karakterisztikus kötelezettségről.⁵⁷ Az Alkotmánybíróság 27/2013. (X. 9.) AB határozatában állást foglalt indítványozók kérdésére arról, hogy milyen mértékig kell érvényesülnie ennek a kötelességnek. Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy „Az Alaptörvény XVI. cikk (4) bekezdése szerinti szülőtartási kötelezettség, mint alapvető kötelesség is – az Alkotmánybíróság szerint – csak akkor áll összhangban a Nemzeti Hitvallásban foglalt – imént idézett – elvekkel, ha az utódokra rótt tartási kötelesség nem hárít rájuk aránytalan és a teljesítőképességüket meghaladó terheket. A nagykorú gyermek tartási kötelezettségének teljesítése tehát nem veszélyeztetheti a kötelezett saját megélhetését, önmaga fenntartását...”⁵⁸ Meg kell említenünk a Polgári Törvénykönyv azon rendelkezését is, mely szerint „ha a szülő a tartási, gondozási és nevelési kötelezettségének eleget tett, a gyermek a vele szemben tanúsított kirívóan súlyos magatartás esetén hivatkozhat a szülő érdemtelenségére.”⁵⁹ A szülőt megillető tartás érdekében a járási hivatal is pert indíthat.⁶⁰

IV.5. A rokонтartás

A Polgári Törvénykönyv szerint létezik a rokонтartás is a magyar jogban és erre az a személy jogosult, akinek nincs házastársa, volt házastársa vagy volt élettársa és nem képes magát eltartani. Fontos az a kitétele a törvénynek, hogy önhibáján kívül képtelen erre. A

⁵⁵ Negyedik könyv, családjog, második rész, A házasság, V. CÍM, 4:29.§-4:33.§

⁵⁶ Negyedik könyv, családjog, harmadik rész, Az élettársi kapcsolat családjogi hatásai, VII. cím Az élettársi tartás.

⁵⁷ Lásd Bódi Stefánia-Téglási András: 8.7. Alapvető kötelességek. In Halász Iván (szerk.): Alkotmányjog. Dialóg Campus, Budapest, 2018. 280. o.

⁵⁸ 27/2013. (X. 9.) AB határozat, [23].

⁵⁹ Ptk. Negyedik könyv, negyedik rész, XIII. cím, A rokонтartás, XX. Fejezet 4:194.§(3).

⁶⁰ Ptk. Negyedik könyv családjog, negyedik rész, XIII. cím, A rokонтartás XX. Fejezet 4:208. §[Tartással kapcsolatos per].

tartást elsősorban pénzben kell nyújtani.⁶¹

Létezik azonban ebben a körben is az érdemtelenségi kategória, vagyis nem jogosult az a személy tartást követelni rokonaitól, aki a tartásra kötelezettel szemben vagy a vele élő személlyel szemben súlyosan kifogásolható magatartást tanúsított.

Itt is irányadó az a szabály, amit korábban említettünk, hogy senki sem köteles más eltartásával saját létfenntartását veszélyeztetni. Főszabály szerint az egyenesági rokonokat terheli a tartási kötelezettség, egymással szemben.

A tartási kötelezettség szempontjából a tartásra jogosulthoz a leszármazás rendjében közelebb álló rokon tartási kötelezettsége a távolabbi rokonét a törvény értelmében megelőzi.⁶²

A rokонтartáson belül kell megemlítenünk a *testvér; a mostohagyermek és a mostohaszülő, nevelőszülő eltartását* is.

A nagykorú testvér köteles eltartani azt a kiskorút, akinek nincs tartásra kötelezhető egyenesági rokona és további feltétel, hogy ezáltal a nagykorú testvér nem veszélyeztetheti saját maga, házastársa, élettársa vagy egyenesági rokona eltartását.⁶³

A mostohagyermek tartási kötelezettsége olyan gyermekre vonatkozik, akit a házastárs hozott a házasságba a másik fél beleegyezésével. Mindez azonban nem érinti a vér szerinti szülő tartásdíjfizetésre vonatkozó kötelezettségét.⁶⁴

A mostohaszülő és a nevelőszülő eltartása akkor érvényesül, ha az illető személy hosszabb időn át eltartotta a gyermeket saját háztartásában (ellenszolgáltatás nélkül). Egyebekben a vér szerinti gyermek a nevelt gyermek és a mostohagyermek egy sorban kötelesek a tartásra, ahogy egy sorban helyezkednek el a tartási kötelezettség szempontjából a vér szerinti szülő, a mostohaszülő és a nevelőszülő is.⁶⁵

A tartási kötelezettség szempontjából sorrendet is kialakít a jogalkotó, valamint figyelembe veszi a vagyoni, jövedelmi viszonyokat is a tartásra kötelezettek esetében. A bíróság a sorrendet indokolt esetben jogosult módosítani.⁶⁶ Fontosnak tartom kiemelni a Ptk.-nak azt a rendelkezését, miszerint „a kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a jövedelme felét nem haladhatja meg,” vagyis tekintettel van több rendelkezésében is a kötelezett megélhetésére. A tartásdíjat előre kell fizetni és határozott összegben kell megállapítani. Három évnél régebbi időre a Ptk. értelmében tartási követelést nem lehet bírósági úton érvényesíteni.

⁶¹ 4:207. §[A tartásdíj meghatározása].

„A tartásdíjat határozott összegben kell meghatározni. A bíróság ítéletében úgy rendelkezhet, hogy a tartásdíj évente, a következő év január 1. napjától a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett éves fogyasztói árindex növekedésének mértékével – külön intézkedés nélkül – módosul.”

⁶² Negyedik könyv családjog, negyedik rész, A rokonság XIII. cím, A rokонтartás, XX. Fejezet, A rokонтartás közös szabályai 4:194.§-4:196.§.

⁶³ Uo. 4:197. §[A testvértartás].

⁶⁴ Uo. 4:198. §[A mostohagyermek tartása].

⁶⁵ Uo. 4:199. §[A mostohaszülő és a nevelőszülő tartása] 4:201. §[A tartási kötelezettség megoszlása].

⁶⁶ Uo. 4:201. § [A tartási kötelezettség megoszlása],(1) Több egy sorban kötelezett között a tartási kötelezettség a kereseti, jövedelmi, vagyoni viszonyaik és teljesítőképességük arányában oszlik meg.(2) Ha a tartásra köteles személy a tartás alól mentesül, a rá eső tartás a vele egy sorban álló kötelezettek, ilyen személyek hiányában a sorban utánuk következő kötelezettek hárul. (3) Annak a tartásra kötelezettnek a javára, aki a tartásra jogosultat személyesen gondozza, az ezzel járó tevékenységet és egyéb terhet a tartási kötelezettség meghatározásánál figyelembe kell venni.”

4:202. § [A tartásra való jogosultság sorrendje],Ha valaki több jogosult eltartására köteles és mindegyiket nem képes eltartani, a jogosultság sorrendjében a) a kiskorú gyermek a nagykorú gyermeket; b) a gyermek a házastársat, a volt házastársat és a volt élettársat; c) a házastárs, a volt házastárs és a volt élettárs – egymással egy sorban - a szülőt; d) a szülők - egymással egy sorban - a többi rokont; és e) a többi rokon közül a leszármazó a felmenőt és a leszármazás rendjében a közelebbi rokon a távolabbit megelőzi.”

4:203. § [Eltérés a sorrendtől] ”A bíróság kérelemre, indokolt esetben a tartásra való jogosultság és a tartási kötelezettség sorrendjétől eltérhet.”

Egy kollégiumi állásfoglalás rámutat arra, hogy ha az örökhagyó az ő eltartását jelölte meg a végrendeleti öröklés okaként, akkor ez a köteles rész számításánál is irányadó, vagyis „a köteles rész alapja a hagyatéki lista értékének és tényleg teljesített tartás ellenértékének a különbözete.”⁶⁷

IV.6. A tartást pótló járadék

A vizsgált témakörhöz érintőlegesen kapcsolódik, ezért szót kell ejtenünk a tartást pótló járadék fogalmáról. Ennek akkor van helye, amennyiben a tartásra kötelezett károkozás folytán meghalt és a járadékot tovább kellene fizetni a jogosult részére. A károkozó abban az esetben is köteles fizetni, ha nem volt előrelátható a magatartásának következménye, sőt még akkor is, ha a kötelezett nem fizette a járadékot. A körülmények lényeges változása esetén itt is helye van az összeg módosításának. A tartást pótló járadék mértékének meghatározásánál a kiesett tartást és a járadékot igénylő jövedelmét kell figyelembe venni.⁶⁸

V. A tartási és az életjáradéki szerződések bemutatása

V.1. A tartási szerződés⁶⁹

A tartási és az életjáradéki szerződések vonatkozásában a Ptk. az alábbi rendelkezéseket tartalmazza. Nézzük meg és értelmezzük a vonatkozó szabályokat.

6:491. § [Tartási szerződés]

- (1) Tartási szerződés alapján a tartásra kötelezett a tartásra jogosult körülményeinek és szükségleteinek megfelelő ellátására, illetve gondozására, a tartásra jogosult ellenérték teljesítésére köteles.
- (2) A tartási szerződést írásba kell foglalni.

Látható ebből, hogy a tartási szerződés esetében a jogosult létfenntartását nem pénzzel kívánja az eltartó biztosítani, ellentétben az életjáradéki szerződéssel. Mindkét szerződéstípusnál fontos, hogy a tartási vagy életjáradéki kötelezettség hosszantartóan álljon fel, hiszen egy rövid idejű tartás nem feltétlenül alapozza meg ingatlan tulajdonjogának megszerzését, ilyen esetben a törvényes örökös családtagok jó eséllyel támadják meg a bíróság előtt a szerződést. A gyakorlatban ugyanis nem egyszer előfordul, hogy bár leszármazókkal rendelkezik az idős személy, mégsem azoktól kapja meg a szükséges gondoskodást, hanem a vele szerződést kötő idegen emberektől. Az írásbeliség elengedhetetlenül fontos elem ilyen súlyú szerződések megkötésekor, mely elem nem igényel különösebb magyarázatot. A szerződés sajátossága tipikusan a kockázati vagy szerencseelem⁷⁰ is, hiszen egyik vagy másik fél oldalán aránytalanság állhat elő.

⁶⁷ PK 89. – A PK állásfoglalás a) és b) pontja nem csak a régi, hanem az új Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadó: vö. 1/2014. PJE határozat 1. pont. A PK állásfoglalás c) pontja csak a régi Ptk. alapján elbíráható ügyekben alkalmazható: vö. 1/2014. PJE határozat V. 1. a) pont.

⁶⁸ Ptk. Hatodik könyv, negyedik rész, XXVI. cím, 6:529. §[A tartást pótló járadék]-6:534.§.

⁶⁹ Ptk. Hatodik könyv, XXIII. cím, A tartási és az életjáradéki szerződés, LXVI. Fejezet.

⁷⁰ Lásd a témában: Oszlánzi Mercédesz: Az alimentációs szerződések aleatórius jellegének változása. Történeti és összehasonlító jogi vizsgálatok az új Ptk. perspektívájából, *Studia iuvenum iurisperitorum*, 2016. 8. sz. 143-158. o.

6:492. § [A tartásra kötelezett kötelezettsége]

A tartásra kötelezett kötelezettsége kiterjed a tartásra jogosult lakhatásának biztosítására, élelemmel és ruházattal való ellátására, gondozására, betegsége esetén ápolására és gyógyíttatására, halála esetén illő eltemettetésére.

Ami a tartásra kötelezett személyét illeti, „nincs akadálya annak sem, hogy olyan személy vállaljon tartási kötelezettséget, aki egyébként törvény alapján tartásra kötelezett.”⁷¹ Míg eltartott csak természetes személy lehet, addig a kötelezetti oldalon, eltartóként jogi személy is szerepelhet.⁷² Abból a rendelkezésből, mely az eltemettetésre vonatkozik, érezhető, hogy általában határozatlan időre kötik a szerződést, mely a jogosult halálával ér véget, de a Ptk. nem zárja ki azt a lehetőséget sem, hogy határozott időre kössék a felek. Megjegyezzük, hogy a korábbi Ptk. az 1959. évi IV. törvény szintén ugyanezeket az elemeket sorolta föl a szerződési kötelezettségek sorában. Alapjaiban nem változott a két szerződés a korábbiakhoz képest.

A tartási szerződésnek nem feltétele hogy egy háztartásban éljen az eltartó és az eltartott, ami pedig a tartás mértékét illeti, „az átlagos színvonalú és mértékű” tartást kell alapul venni. „A szerződés azonban köthető, valamilyen sajátos, akár luxus jellegű igény kielégítésére is.”⁷³

Nem szükséges, hogy valamennyi igényről gondoskodjon azonban a kötelezett, de nem tekinthető tartási szerződésnek az „ami alapján a jogosult betegsége esetére gondozást, ápolást és eltemettetést vállal a kötelezett, viszont ételmezési és lakhatási szolgáltatás biztosításáról nem rendelkezik.”⁷⁴

6:493. § [A szerződés megszűnése]

(1) A szerződés megszűnik a tartásra jogosult halálával.

(2) Több jogosult javára szóló szerződés esetén az egyik jogosult halála után - ha a körülményekből más nem következik - a túlélő jogosult változatlanul követelheti az oszthatatlan szolgáltatásokat, ideértve a megszokott életvitel folytatásához szükséges szolgáltatásokat, és arányosan tarthat igényt az osztható szolgáltatásokra.

(3) A tartásra kötelezett halála esetén a tartási kötelezettség az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint annyiban száll át a tartásra kötelezett örökösére, amennyiben a kötelezett haláláig nyújtott tartás az ellenszolgáltatást nem fedezi.

Látható, hogy mind a kötelezett, mind a jogosult oldalán több személy foglalhat helyet. Amennyiben a tartásra kötelezett hal meg, ez a szerződés megszűnését eredményezheti, ha haláláig a nyújtott szolgáltatás és ellenszolgáltatás már fedezi egymást.

Fontos az egyes szerződéstípusok elhatárolása is, mert a gyakorlatban gyakran keverik őket a köztudatban. A tartási szerződés nem azonos az öröklési szerződéssel. „Összegezve: a

⁷¹ Jójárt Eszter: LXVI. fejezet, A tartási szerződés, 2. A szerződés alanyai, 6:491.§-6:496.§. In XXIII. cím, A tartási és az életjáradéki szerződés. In 2013. évi V. törvény A polgári törvénykönyvről kommentárja, Főszerkesztő: Csehi Zoltán, Szerkesztők: Bodzási Balázs – Tókey Balázs, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2021, <https://www.mhk.hu/files/ptk-kommentar.pdf>, 2212. o.

⁷²Tartási- és életjáradéki jog bejegyzése iránti kérelem, <https://kormanyablak.hu/hu/feladatkorok/64/FOLDH00032>

⁷³ Zsiros Gábor: XXIII. cím, A tartási és az életjáradéki szerződés, 6:491.§-6:497, LXVI. Fejezet A tartási szerződés, 1271-1272. o. 1. A tartási szerződés alanyai, 3. A tartási kötelezettség. In Osztovíts András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, III. kötet, Hatodik könyv: Kötelmi jog, Első rész – Harmadik rész. Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.

⁷⁴ Papp Tekla: Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 2023/1. 118-135. 123. o. DOI: 10.32.575/ppb.2023.1.7. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/ppbmk/article/view/6520/5358>

tartási (életjáradéki) szerződést nem teszi öröklési szerződéssé, ha a szerződés akként rendelkezik, hogy a tartásra (életjáradék szolgáltatásra) kötelezett az ellenszolgáltatást a jogosult halálának időpontjában szerzi meg.”⁷⁵

6:494. § [Tartás ellenében ingatlan tulajdonjogának átruházása]

(1) Ha a tartási kötelezettség ellenében a tartásra kötelezettre ingatlan tulajdonjogát ruházzák át, és a tartásra jogosult felhívására a tartásra kötelezett az őt terhelő kötelezettség biztosítására megfelelő biztosítékot nem ad, a tartásra jogosult kérelmére az ingatlan-nyilvántartásba az átruházott ingatlan terheként tartási jogot kell bejegyezni.

A tartási szerződések megkötésének elsődleges oka ingatlan tulajdonjogának megszerzése. „Napjainkban ...a tartási szerződés jelentősége megmaradt, sőt még a szerződések száma is nőtt, mert a társadalom elöregedésével, hozzátartozó hiányában, egyre többen szorulnak rá szerződéssel rendezett tartásra.”⁷⁶ „A tartási jognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése ugyanakkor nem akadályozza annak, hogy a kötelezett az általa megszerzett ingatlan tulajdonjogát másra átruházza.”⁷⁷

(2) A tartásra kötelezett szerződésszegése esetén a tartásra jogosult a tartásra kötelezett által adott biztosítékból vagy tartási jog bejegyzése esetén az ingatlanból kielégítést kereshet.

„A tartási szerződés alapján nyújtott szolgáltatás ellenértéke – lehet ingó vagy ingatlan, forgalomképes jog vagy követelés, esetleg szerződési pozíció.”⁷⁸

6:495. § [A tartási szerződés módosítása és megszüntetése]

(1) A bíróság a tartási szerződést bármelyik fél kérelmére – mindkét fél érdekeinek figyelembevételével – módosíthatja, ha a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása – különösen a felek megromlott viszonyára tekintettel – indokolatlan.

(2) Ha valamelyik fél magatartása vagy körülményei folytán a természetben való tartás lehetetlenné vált, bármelyik fél kérheti a bíróságtól a szerződés végleges vagy az említett körülmények megszűntéig tartó módosítását életjáradéki szerződéssé. A szerződés módosítása esetén a bíróság az ítéletben meghatározza a tartásra kötelezettet terhelő szolgáltatást.

„A módosítás lehet végleges vagy időleges...Az életjáradéki szerződéssé módosítás során az életjáradék összegét a bíróság a módosítás alapjául szolgáló tartási szerződésben kikötött tartás értékéből kiindulva határozza meg: a járadék összege nem lehet kevesebb, mint amennyit a jogosult tartása értékében ténylegesen kített.”⁷⁹ A Fővárosi Ítéltábla ítéletben megállapította, hogy a tartási szerződés életjáradéki szerződéssé való átalakításával a felek megállapodása még abban az esetben is betölti célját, ha viszonyuk időközben megromlott, „mert a jogosult személye körüli teendőket nem kell ellátni,” vagyis a viszony megromlása nem veszélyezteti a szerződés céljának megvalósulását.⁸⁰

(3) Ha a szerződés célja a szerződés módosításával nem valósítható meg, bármelyik fél kérheti a bíróságtól a szerződés megszüntetését.

(4) A bíróság a felek kérelméhez nincs kötve, de nem alkalmazhat olyan jogkövetkezményt,

⁷⁵ Jójárt Eszter: i.m. 2210. o. 1. A szerződés fogalma, célja, meghatározó jegyei, elhatárolása más szerződéstípusoktól- <https://www.mhk.hu/files/ptk-kommentar.pdf>

⁷⁶ Jójárt Eszter: i.m. 2210. o. 1. A szerződés fogalma, célja, meghatározó jegyei, elhatárolása más szerződéstípusoktól.

⁷⁷ Zsiros Gábor: i.m. 6: 495.§, 2. A tartási jog bejegyzése az ingatlan-nyilvántartásba, 1278. o.

⁷⁸ Jójárt Eszter: i.m. 1. A szerződés fogalma, célja, meghatározó jegyei, elhatárolása más szerződéstípusoktól, 2210. o.

⁷⁹ Jójárt Eszter: i.m. 1. A szerződés módosítása, 2222. o. A szerző utal az alábbi döntésekre: (BH1980.18., BH1997.189.).

⁸⁰ Pf.20530/2021/14

amely ellen mindkét fél tiltakozik.

A szerződés megszüntetésének gyakori oka a bizalomvesztés, ilyenkor „sajátos elszámolási rendszernek kell érvényesülnie. Olyan rendezésre kell törekedni, amely mindkét fél jogos érdekeit figyelembe veszi.”⁸¹ Megemlítjük e helyen, hogy a tartási és az életjáradéki szerződések vonatkozásában született a 4/2008. Polgári jogegységi határozat, mely mind a régi mind az új Ptk. tekintetében irányadó. Ebben a Legfelsőbb Bíróság azt fogalmazta meg, hogy „a tartási követelés iránti per fogalmába beletartoznak a tartási, életjáradéki, illetve öröklési szerződés teljesítése, módosítása, a tartási (öröklési) szerződés életjáradéki szerződéssé alakítása, valamint a szerződés megszüntetése iránti perek is.”

6:496. § [Ingyenes tartási szerződés]

(1) E fejezet rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell az olyan tartási szerződésre, amely alapján a tartásra jogosult ellenszolgáltatás nyújtására nem köteles.

(2) Ha a körülményekből más nem következik, a közeli hozzátartozók között létrejött tartási szerződésből folyó kötelezettségek teljesítéséért ellenszolgáltatás nem jár.

A Ptk. szerint közeli hozzátartozónak az alábbiak minősülnek: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér.⁸²

(3) Az ingyenes tartási szerződés a tartásra kötelezett halálával megszűnik.

Ez egy fontos különbség a többi tartási szerződéshez képest, „vagyis nemcsak a jogosult, hanem a kötelezett halála is feltétlenül szerződést megszüntető jogi tény.”⁸³ Ez egyébként a korábbi Ptk.-ban ugyanígy volt szabályozva.

(4) Ha a szerződés teljesítése vagy életjáradéki szerződéssé módosítása a szerződéskötés után megváltozott vagyoni körülményeinél fogva a tartásra kötelezettre nézve túlságosan nagy megterheléssel járna, a tartásra kötelezett kérheti a bíróságtól a szerződés megszüntetését.

(5) Az ingyenes tartás esetén a tartási kötelezettség teljesítésének megtagadására az ajándékozási szerződés, az eltartó felelősségére az ingyenes szerződésekért fennálló felelősség szabályait kell megfelelően alkalmazni.

V.2. Az életjáradéki szerződés⁸⁴

6:497. § [Életjáradéki szerződés]

(1) Életjáradéki szerződés alapján a járadékadásra kötelezett a járadékszolgáltatásra jogosult javára, annak haláláig, meghatározott pénzösszeg vagy más helyettesíthető dolog időszakonként visszatérő szolgáltatására, a járadékszolgáltatásra jogosult ellenérték teljesítésére köteles.

(2) Az életjáradékot havonta előre kell teljesíteni. A járadékszolgáltatásra jogosult a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített járadékot bírósági úton nem követelheti.

⁸¹ Zsiros Gábor: i.m. 4. A szerződés megszüntetése, 1281-1282. o.

⁸² Ptk. Nyolcadik könyv, záró rendelkezések, első rész, értelmező rendelkezések, 8:1.§ (1)1.pont.

⁸³ Zsiros Gábor: 1. A szerződés ingyenességéből fakadó speciális rendelkezések, i.m. 1283. o.

⁸⁴ LXVII. Fejezet

(3) Az életjáradéki szerződésre egyebekben a tartási szerződés szabályait kell alkalmazni.

Az életjáradéki szerződés önálló élők közötti szerződéstípus, sok tekintetben irányadóak rá a tartási szerződésnél leírtak. Így ez a szerződés is irányulhat luxusigények kielégítésére is. Havi rendszerességgel pénzösszeg vagy élelmiszer, gyógyszer, termény szolgáltatását jelenti tipikusan. Fontos különbség azonban hogy tartási szerződésre nem módosítható az életjáradéki szerződés.⁸⁵ A személyhez kötöttség és a bizalmi jelleg itt nem tartozik az alapvető jellemzők közé, de a szerencseelem itt is fellelhető.⁸⁶ Annak sincs akadálya, hogy a szülő a gyermekeivel tartási, életjáradéki szerződést kössön.⁸⁷

VI. Egyéb alimentációs szerződések

VI.1. Önállósult gondozási szerződés

A Ptk-ban nincs különállóan jelen, de a gyakorlatban gyakori a gondozási szerződés, melyet nevesíteni lehetne a Polgári Törvénykönyvben.⁸⁸ Ebben az esetben hiányoznak a tartási szerződés egyes elemei, vagyis a kötelezett kizárólag gondozást vállal, a saját vagyonából való további eltartást pedig nem.⁸⁹ A szerződés létrejöhet magánszemélyek között is. A szerződés egyetlen dologra terjed ki. Papp Tekla idesorolja a szociális intézmény által nyújtott szerződésen alapuló gondozást is, „itt a jogosult pénzt fizet, de nem kerül sor dolog tulajdonjogának átruházására.” Mindezek alapján Papp Tekla háromféle gondozási szerződést különít el a gyakorlatban: „a résztartási szerződésváltozatot, az önálló gondozási szerződést és azt, amelyben bérleti, vállalkozási, megbízási, egészségügyi kezelési szerződési elemek is megjelennek.”⁹⁰

VI.2. Az öröklési szerződés

Az öröklési szerződést a Polgári Törvénykönyv Öröklési jog című részében találjuk.⁹¹ Ebben a szerződésben az örökhagyó *halála esetére* rendelkezik, tartás, életjáradék vagy gondozás fejében vagyona vagy vagyona egy része tekintetében örökösévé nevezi a vele szerződő felet. Amíg az örökhagyó meg nem hal, addig a másik fél várományos, további jellemzője, hogy nem nélkülözi ez sem a szerencseelemet, illetve életjáradéki szerződéssé

⁸⁵ Lásd ezeket Zsiros Gábor: i.m. 1. Az önálló szerződéstípus, 2. A szerződés tárgya és teljesítése, 3. A tartási szerződés irányadó szabályai, 1285-1286. o. Lásd még Papp Tekla: i.m.125-127. o.

⁸⁶ Papp Tekla: Variációk alimentációs kötelekre, Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 2023/1. DOI: 10.32575/ppb.2023.1.7. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/ppbmk/article/view/6520/5358>, 118-135. 125-126.o.

⁸⁷ Oszlanczi Mercédesz: Az alimentációs szerződések aleatórius jellegének változása Történeti és összehasonlító jogi vizsgálatok az új Ptk. perspektívájából*, i.m. 153. o.

http://epa.oszk.hu/02500/02567/00008/pdf/EPA02567_studia_iuvenum_8_143-158.pdf

⁸⁸Lásd Jójárt Eszter: Javaslat a tartási és életjáradéki szerződés jogi szabályozásának változtatására (PJK, 2007/3., 19-29. o.) <https://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/jojart-eszter-javaslat-a-tartasi-es-életjaradeki-szerzodes-jogi-szabalyozasanak-valtoztatasa-pjk-20073-19-29-o/165>

⁸⁹ Dr. Kaprinay Zsófia: A polgári jogi gyakorlatban leggyakrabban előforduló szerződések, Tartási és életjáradéki szerződés, Polgári jog kötelmi különös rész, Projekt azonosító: EFOP-3.6.2-16-2017-00007, Projekt címe: „Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai”, <http://eta.bibl.u-szeged.hu/3691/76/EFOP362%20Olvasolecke11%20Tarta%CC%81s%20e%CC%81s%20e%CC%81letja%CC%81rade%CC%81k%20Kaprinay.pdf>, 4. o.

⁹⁰ Papp Tekla: Variációk alimentációs kötelekre, i.m. 124-125. o.

⁹¹ Második rész, VI. cím, 7:48.§-7.52.§.

átváltoztatható.⁹²

A szerződés érvényességére irányadóak az írásbeli végrendelet szabályai, a korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőkétségében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú örökhagyó öröklési szerződésének érvényességéhez pedig a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.⁹³ Az öröklési szerződéssel érintett vagyontárgyat nem lehet az örökhagyónak megterhelni vagy elidegeníteni, ez a rendelkezés semmis. Az örökhagyóval szerződő félnek jogában áll az örökhagyó engedélye nélkül az öröklési szerződéssel érintett ingatlan tekintetében elidegenítési és terhelési tilalmat bejegyeztetni az ingatlan-nyilvántartásba. A szerződés módosítására és megszüntetésére a tartási és az életjáradéki szerződés szabályai irányadóak. A szerződés megszüntetése azonban a kötelező alaki érvényességi feltételek teljesítése nélkül érvényes, ha az ennek megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából létrejött. A BDT2008.1724. értelmében: „Érvényes az az öröklési szerződés, amelyben a gondozási, ápolási elemek dominálnak ugyan, de nem hiányzik teljesen a tartás anyagi fedezetének biztosítása. Ilyennek tekinthető az, ha az eltartó az örökhagyó lakhatását saját lakásában, pénzbeli ellenszolgáltatás nélkül biztosítja.” BDT2011.2508. I. „Pusztá gondozásra, gondviselésre érvényesen öröklési szerződés nem köthető. Amennyiben megállapítható, hogy az örökhagyó a vállalt gondozási kötelezettségétől függetlenül a gondozásra kötelezett javára szóló végintézkedést kíván tenni, ezáltal az érvénytelen öröklési szerződésbe foglalt nyilatkozata érvényes végrendeleti rendelkezésnek minősül.”⁹⁴

VI.3. Az életbiztosítási szerződés

Az életbiztosítási szerződés a Ptk-ban található, mint a biztosítási szerződések egyik formája.⁹⁵ A biztosító ebben az esetben a biztosított halála vagy meghatározott időpont vagy életkor elérése esetén vállal kötelezettséget pénz egyösszegben vagy járadék formájában (élethosszig vagy meghatározott ideig) történő kifizetésére. Kedvezményezett nemcsak a szerződésben megnevezett személy lehet, de a biztosított vagy annak örököse is. A kedvezményezett személye módosítható. A kedvezményezett személy kijelölése természetesen hatályát veszti, ha a kedvezményezett idő előtt meghal. Ha a biztosított nem fizeti a biztosítás esedékes díját, a szerződés csökkentett biztosítási összeggel fennmaradhat, vagyis a biztosítási díj leszállítható. A szerződés azonban fel is mondható. Az életbiztosítási szerződést - a biztosítási kockázat jelentős növekedésének esetét kivéve – azonban a biztosító nem mondhatja fel. A biztosító mentesül a biztosítási összeg kifizetése alól, ha a biztosított a kedvezményezett szándékos magatartása következtében vesztette életét; a visszavásárlási összeg ebben az esetben az örökösöket illeti meg. A biztosító csak a visszavásárlási összeg kifizetésére jogosult, ha a biztosított szándékosan elkövetett súlyos bűncselekménye folytán, azzal összefüggésben vagy a szerződéskötéstől számított két éven belül elkövetett öngyilkossága következtében halt meg.⁹⁶ Ez a szervezettípus a XIX. században már megjelent hazánkban, „az első biztosítási társaságot Magyarországon 1831-ben alapították meg Triest Általános Biztosító Társulat pesti képviseletével.”⁹⁷

⁹² Papp Tekla: i.m. 129-130. o.

⁹³ 7.49.§(2).

⁹⁴ dr. Tolnai Ildikó, dr. Haupt Egon, dr. Vilimszky Anna, dr. Ribai Csilla: PTK Hetedik könyv: Öröklési jog, Második rész: Végintézkedésen alapuló öröklés, VI. cím: Öröklési szerződés, Magyar Igazságügyi Akadémia, http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/ptk_e_learning/ptk11/lecke6_lap1.html

⁹⁵ Ptk. Harmadik rész, egyes szerződések, XXII. cím, A biztosítási szerződések, LXIV. Fejezet, 6:477.§-6:484.§.

⁹⁶ 6:484.§.

⁹⁷ Magyar Biztosítás története, <https://www.biztoshely.hu/magyar-biztositas-tortenete.html>

VI.4. A szociális szövetkezet

A szövetkezetek hosszú történelmi múltra tekintenek vissza. Az első hazai szövetkezetek már az 1800-as években megjelentek, de igazi jelentőségre csak a szocializmusban tettek szert. A szövetkezeti és az állami tulajdon kiemelt védelemben részesültek, a szövetkezeteket államosították, a földek nagy része a TSZ-ek kezébe került. Jelenleg a szövetkezetekről külön törvény rendelkezik ez a 2006. évi X. törvény.⁹⁸ A törvény a közösségi szükségletek kielégítésével indokolja a szövetkezetek támogatását és létét. A szövetkezeteknek többféle típusa létezik. „A szociális szövetkezet célja a hátrányos helyzetben lévő tagok számára munkafeltételek teremtése vagy a szociális helyzet egyéb módon történő javítása.” A szövetkezet nevében szerepeltetni kell a szociális szövetkezet megnevezést és a tevékenységére utaló kifejezést is. A törvény értelmében megengedett, hogy közhasznú jogállást kapjon, amelyről részletes szabályokat a 2011. évi CLXXV. törvény tartalmaz. „A szociális szövetkezetnek a természetes személy tagjain kívül legalább egy helyi önkormányzat vagy nemzetiségi önkormányzat, illetve ezek jogi személyiségű társulása, vagy jogszabályban meghatározott karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezet tagjának kell lennie.”⁹⁹ A nem természetes személy tagok száma azonban nem haladhatja meg a tagok 25%-át. A tagi munkavégzés a szövetkezetek egyik alappillére, a munka ellentételezése pedig természeti javak átadásával is megvalósulhat. Tagi munkavégzésre irányuló jogviszonyt az létesíthet és tarthat fenn, akit az állami foglalkoztatási szerv legalább három hónapja nyilvántart, vagy aki legalább három hónapja közfoglalkoztatási jogviszonyban áll. A közfoglalkoztatás nem keverendő a közérdekű munkával. Közfoglalkoztatott az a személy, aki alacsony végzettsége vagy a munkalehetőség hiánya miatt kiesett a munka világából már hosszabb ideje.¹⁰⁰

VI.5. A közérdekű nyugdíjas szövetkezet

Ennek a szövetkezet típusnak az a célja, hogy a még aktív időskorú személyek részére munkaerőpiaci foglalkoztatást nyújtson, és ezáltal javítsa a tagok élethelyzetét. A jogalkotó hangsúlyozza, hogy e szervezettípus a közérdeket szolgálja. „A nyugdíjas szövetkezetnek csak természetes személy tagja lehet, a tagok legalább kilencven százaléka olyan természetes személy, aki öregségi nyugdíjban vagy átmeneti bányászjáradékban részesül.” A nyugdíjas szövetkezetnek nem lehet személyes közreműködést nem vállaló természetes személy tagja.¹⁰¹ A szolgáltatás lehet ún. külső szolgáltatás is, vagyis harmadik személy számára is nyújthatja a szövetkezet tagja. A nyugdíjas szövetkezet tagja alapításkor vagy belépéskor vagyoni hozzájárulást köteles vállalni. A törvény fontos megállapításai még, hogy az állam a nyugdíjas szövetkezet tevékenységéhez szükséges és arányos mértékben támogatást nyújthat. A nyugdíjas szövetkezet által nyújtott szolgáltatásokért szolgáltatási díjat kell fizetni, e szövetkezet az éves nettó árbevételének legalább 85%-át a tagok között személyes közreműködésük arányában osztja fel. A nyugdíjas szövetkezetnek a nevében viselnie kell a „közérdekű nyugdíjas szövetkezet” megnevezést hasonlóan a szociális szövetkezetnél írtakhoz. „Mindkét szövetkezeti formánál a tagok aktív életvitel mellett munkavégzésük révén tudnak életkörülményeiken javító, természetbeni ellátásokhoz jutni, és csak a nyugdíjas

⁹⁸ 14-19.§.

⁹⁹ 2006. évi X. tv. 15.§.

¹⁰⁰ <https://kozfoglalkoztatatas.kormany.hu/fogalomtar>

¹⁰¹ 26.§.

szövetkezet esetén van mód a tag gondozásának, ápolásának biztosítására.”¹⁰²

VI.6. Alapítványok alimentációs célra

Az alapítvány az egyesülési jog fogalmi körébe tartozó civil szervezet, amely szervezet esetében a hangsúly a meghatározott célra rendelt alapítványi vagyonon van. Az alapítvány vagyont céljának megfelelően, az alapító okiratban meghatározott módon kell kezelni és felhasználni.¹⁰³

A Ptk. kimondja, hogy az alapító és a csatlakozó hozzátartozója abban az esetben lehet az alapítvány kedvezményezettje, ha az alapítvány célja a hozzátartozó tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotásainak gondozása, a hozzátartozó *ápolása, gondozása, tartása, egészségügyi ellátási költségeinek viselése*, iskolai tanulmányainak ösztöndíjjal vagy egyéb módon történő támogatása.¹⁰⁴ Alapítvány öröklési szerződéssel vagy végrendelettel is létesíthető.

VI.7. Megbízási szerződések cégekkel (gondozási, ápolási szerződés) és az egészségügyi kezelési szerződés

Ebben az esetben egy ápolásra szakosodott céggel történik a szerződéskötés, az erre szakosodott intézetben vagy a beteg otthonában, a szolgáltatásért természetesen díjat kell fizetni. (ápolási díj)¹⁰⁵ A szerződés irányulhat az idős beteg felügyeletére is. A szerződés megköthető határozott időre illetve tarthat a beteg haláláig. Amennyiben erre szakosodott egészségügyi szolgáltató végzi a kezelést, ápolást, ezt a formát egészségügyi kezelési szerződésnek is nevezik.¹⁰⁶ Egészségügyi szolgáltató lehet az egészségügyi törvény értelmében „tulajdoni formától és fenntartótól függetlenül minden, egészségügyi szolgáltatás nyújtására és az egészségügyi államigazgatási szerv által kiadott működési engedély alapján jogosult egyéni egészségügyi vállalkozó, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli szervezet.”¹⁰⁷

Az egészségügyi kezelési szerződés jogi háttere tehát az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény, de a szerződés egzakt módon nincs nevesítve a törvényben. Gyakran ráutaló magatartással jön létre és az esetek egy részében jellemző csak, hogy eredményhez is kötött. (ilyenek pl. a plasztikai sebészeti beavatkozások) Az orvosi műhibaperek, kártérítési perek ebből a szerződésből fakadnak. Ezzel összefüggésben kimondja az egészségügyi törvény, hogy „az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben keletkezett kárigényekre, illetve a személyiségi jogsértések esetén követelhető igényekre a Ptk.-nak a szerződésen kívül okozott kárért való felelősségre, valamint a személyiségi jogok megsértésének szankcióira vonatkozó szabályait kell megfelelően alkalmazni.”¹⁰⁸ Ha az egészségügyi szolgáltató tudja bizonyítani, hogy mulasztás nem történt részéről, akkor bizonyítja, hogy nem szegte meg a kezelési szerződést. „A felróhatóság tartalmi kérdései a bírói gyakorlatban három területen érzékelhetők jelentősen: a) a szakmai szabályok, vizsgálati és terápiás eljárásrendek betartása területén; b) a tájékoztatási kötelezettség vizsgálata során; továbbá c) a dokumentációs

¹⁰² Papp Tekla: i.m. 132. o.

¹⁰³ Hatodik rész alapítvány, XXII. CÍM, Ptk. 3:384.§.

¹⁰⁴ Hatodik rész alapítvány XXII. CÍM, Ptk. 3:386. § (2) bek.

¹⁰⁵ Lásd példaként az alábbi szerződést: <https://hospit.hu/down/APOLASI%20SZERZODES-2021-4.pdf>

¹⁰⁶ Lásd részletesen Papp Tekla: i.m. 131. o.

¹⁰⁷ Eütv.3.§f pont.

¹⁰⁸ 244.§(2) bek.

előírások és követelmények tárgykörében.”¹⁰⁹

VI.8. Lakásért járadék program

A lakásért járadék programok az 1990-es évek óta léteznek hazánkban. A program több helyen életbe lépett, az önkormányzatok a lakásért cserébe életjáradékot fizettek az idős embereknek. 2015 óta azonban már csak a biztosítóknak van joga ilyen szolgáltatást nyújtani. Az idős személy természetesen az ingatlanban maradhat és lakása értékét nem egy összegben kapja meg, hanem részletekben. Az ingatlanon fennmarad holtig tartó haszonélvezeti joga. Az ingatlannal kapcsolatos karbantartást a biztosító fedezi. A szolgáltatást az MNB ellenőrzi, mint a biztosítók felügyeletére jogosult szerv. A szolgáltatás jogi háttérét a biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény adja, mely tartalmazza, hogy a biztosítók jogosultak üzletszerűen járadékszolgáltatást nyújtó tevékenységet folytatni. A szolgáltatás megjelenésekor óriási érdeklődést váltott ki Magyarországon.

VII. De lege ferenda javaslatok, következtetések

A tartás és a tartásdíj kérdését különösen az emberi méltósággal összefüggésben lehet alkotmányjogilag vizsgálni, de érintheti a jó hírnévhez és a magántitokhoz való jogot is. A tartásdíjjal összefüggésben született az Alkotmánybíróság 3179/2014. (VI. 18.) AB végzése. Ebben a testület megállapította, hogy „a tartásra vonatkozó rendelkezések mindaddig alkotmányosak, míg a szülők jogainak korlátozására kizárólag a gyermek érdekében kerül sor, amellyel egyúttal alkotmányos kötelezettségük megvalósulását szolgálják [ABH 2006, 1314, 1317.] a vizsgált körben a tartásra kötelezettek (különösen a szülők) magántitokhoz és személyes adatok védelméhez való jogának korlátozása nem kényszerítő ok nélkül, önkényesen történik, és a korlátozás súlya az elérni kívánt célhoz képest nem aránytalan...” [ABH 2006, 1314, 1321.] „Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy ahogyan a bírósági felhívás vagy a végrehajtói letiltás kiadására vonatkozó szabály nem sérti az emberi méltóságot és nem ütközik a jó hírnévhez való jogba sem, nem sérti ezeket a jogokat a letiltó végzés kibocsátására hasonló feltételek mellett felhatalmazó jogszabály sem, illetve nem feltételezhető, hogy a Vht. szabályai alapján hozott döntés bármilyen, a kötelezett emberi méltóságát vagy jó hírnevét sértő megállapítást tartalmazhatna” (ABH 2006, 1314, 1321.).¹¹⁰

A tartási és az életjáradéki szerződések szabályozását alapvetően megfelelőnek tartom a hatályos formában, a problémát a gyakorlat terén látom. Az állampolgárok nincsenek tisztában az egyes szerződéstípusokkal és az azokból fakadó kötelezettségekkel, gyakran keverik a hasonló szerződéseket. Problémát látok abban is, hogy ezek azok a szerződéstípusok tipikusan, amelyeknél gyakran találkozunk jóerkölcsbe ütköző szerződésekkel. „Ezen szerződések kapcsán akkor merülhet fel a jóerkölcsbe ütközés kérdése, ha valaki olyan emberrel köt tartási szerződést, akinek súlyos betegsége közeli halállal fenyeget.”¹¹¹ Ennek előfordulását azonban a jövőben sem tudja a jog kiküszöbölni. Erre a helyzetre kellene megoldást találni, amely azonban nem egyszerű. A jognak azt a feladatot kellene megoldania, hogy azok a személyek, akik olyan emberekkel kötöttek eltartási vagy életjáradéki szerződést,

¹⁰⁹ Barzó Tímea: Felelősségi alapkérdések az egészségügyben, *Opuscula Civilia*, https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/Opuscula_Civilia_2019_Barzo_Timea.pdf 2019: június pp. 2-17. 4-5. o. Az idézet a 10-11. oldalon található.

¹¹⁰ Az Alkotmánybíróság 3179/2014. (VI. 18.) AB végzése, [10].

¹¹¹ Halász Csenge: Jóerkölcsbe ütköző szerződések a hazai esetjog tükrében, *Miskolci Jogi Szemle* 16. évfolyam (2021) 3. szám (2. különszám), 128. o. <https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/jogiszemle/article/view/1023/806>

akiknek állapota orvosilag igazolhatóan *rövid időn belül* halállal fenyeget és az orvostudomány mai állása szerint nem gyógyíthatóak, állapotuk nem visszafordítható, azok ne szerezhessenek a tartással arányban nem álló értékű ingatlant eltartási vagy életjáradéki szerződéssel, amennyiben tudomásuk volt a jogosult pontos egészségi állapotáról. Ennek a helyzetnek a bizonyítása azonban jogilag nem lenne egyszerű, hiszen a kötelezettek azt állítanák: nem volt tudomásuk a jogosult közeli halállal fenyegető betegségéről. (A jogosultnak ekkor is lehetősége van ajándékozási szerződést kötni, ha számára ez megfelelő.) A szerződés megkötésébe olyan elemet lehetne beépíteni, közjegyző jelenlétében, amely egy tájékoztató lépés a kötelezett és a jogosult között, és arról tájékoztatja a kötelezetteket, hogy a jogosult közeli halála esetén ingatlant nem szerezhhetnek, csupán a tartással arányban álló értékű ingóságot. Van azonban ezzel *ellentétes álláspont is*, amely szerint *nem minősül jó erkölcsbe ütközőnek* az a szerződés megkötése, ahol nyilvánvalóan tudható a jogosult közeli halállal fenyegető állapota, hiszen ez „azt eredményezné, hogy a gyógyíthatatlan betegségben szenvedők, akiknek a halálával esetleg viszonylag rövid időn belül számolni lehet, éppen az életük legnehezebb időszakában lennének kénytelenek támasz nélkül és segítség nélkül maradni.”¹¹²

Felhasznált irodalom:

Balogh Zsolt – Gárdos-Orosz Fruzsina: 8.5.1.3. Az állami szerepvállalás típusai In Halász Iván (szerk.): Alkotmányjog. Dialóg Campus, Budapest, 2018, 257-258. o.

Balogh Zsolt – Gárdos-Orosz Fruzsina: 8.1.3. Fogalmi elhatárolások: emberi jogok, alapvető jogok, alapjogok, egyéb alkotmányos jogok, alkotmányos célok és értékek, 8.5.2.2. Szociális jogok, 226. o. In Halász Iván (szerk.): Alkotmányjog. Dialóg Campus, Budapest, 2018, 261-262. o.

Barzó Tímea: Felelősségi alapkérdések az egészségügyben, Opuscula Civilia, 2019: június pp. 2-17. 4-5. o. 10-11. o. https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/Opuscula_Civilia_2019_Barzo_Timea.pdf

Bevezetés. Az osztrák polgári törvénykönyv hatálya a magyar birodalom területén, <https://mek.oszk.hu/13200/13288/13288.pdf>, In az Osztrák általános polgári törvénykönyv mai érvényében. Jegyzetekkel és utalásokkal ellátta dr Márkus Dezső a m. Kir. Curia kiegészítő bírójá. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, IV., Veres Pálné utca 3. 1907, 3. o.

Bódi Stefánia – Téglási András: 8.7. Alapvető kötelességek. In Halász Iván (szerk.): Alkotmányjog. Dialóg Campus, Budapest, 2018, 280. o.

A szociális jogok európai pillérének 20 alapelve, Az Európai Bizottság Cselekvési Terve, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hu

Erdős Csaba: Bevezetés az alapjogi gondolkodásba. In 2.2. Az alkotmánybírói dogmatika, In Bódi Stefánia – Schweitzer Gábor (szerk.): Alapjogok. Budapest, Ludovika kiadó, 2021. 45. o.

Halász Csenge: Jóerkölcsbe ütköző szerződések a hazai esetjog tükrében. In Miskolci Jogi Szemle, 2021. 16. évfolyam, 3. szám (2. különszám), 128. o.

<https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/jogiszemle/article/view/1023/806>

¹¹² Papp Tekla: i.m. 123. o. idézi az alábbiakat: BH 1989. 230.; Jójárt Eszter: A tartási és életjáradéki szerződés. In Csehi Zoltán (főszerk.): 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2021. 2216.; Orosz Árpád: A tartási és életjáradéki szerződés. In Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Nagykommentár a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. Kluwer online kommentár (online): 1352.; Orosz Árpád: A tartási és életjáradéki szerződés. In Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. II. kötet, 2181.

<https://hospit.hu/down/APOLASI%20SZERZODES-2021-4.pdf>

Jórárt Eszter: LXVI. fejezet, A tartási szerződés, 2. A szerződés alanyai, 6:491.§-6:496.§, In XXIII. cím, A tartási és az életjáradéki szerződés. In 2013. évi V. törvény A polgári törvénykönyvről kommentárja, Főszerkesztő: Csehi Zoltán, Szerkesztők: Bodzási Balázs – Tókey Balázs, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2021. <https://www.mhk.hu/files/ptk-kommentar.pdf> 2212. o.

Jórárt Eszter: 1. A szerződés fogalma, célja, meghatározó jegyei, elhatárolása más szerződéstípusoktól, A szerződés módosítása, 2210. és 2222. o.

<https://www.mhk.hu/files/ptk-kommentar.pdf>

Jórárt Eszter: Javaslat a tartási és életjáradéki szerződés jogi szabályozásának változtatására (PJK, 2007/3., 19-29. o.) <https://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/joart-eszter-javaslat-a-tartasi-es-életjaradeki-szerzodes-jogi-szabalyozasanak-valtoztatasara-pjk-20073-19-29-o/165> <https://kormanyablak.hu/hu/feladatok/64/FOLDH00032>

Dr. Kaprinay Zsófia: A polgári jogi gyakorlatban leggyakrabban előforduló szerződések, Tartási és életjáradéki szerződés, Polgári jog kötelmi különös rész, Projekt azonosító: EFOP-3.6.2-16-2017-00007, Projekt címe: „Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai”, 4. o. <http://eta.bibl.u-szeged.hu/3691/76/EFOP362%20Olvasolecke11%20Tarta%CC%81s%20e%CC%81s%20e%CC%81letja%CC%81rade%CC%81k%20Kaprinay.pdf>

<https://kozfoglalkoztataskormany.hu/fogalomtar>

Magyar Biztosítás története, <https://www.biztoshely.hu/magyar-biztositas-tortenete.html>

Márkus Rezső: Az Osztrák általános polgári törvénykönyv mai érvényében. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1907. Optk. 282-283. o. és 285-286. o. <https://mek.oszk.hu/13200/13288/13288.pdf>

Oszlanczi Mercédesz: Az alimentációs szerződések aleatórius jellegének változása. Történeti és összehasonlító jogi vizsgálatok az új Ptk. perspektívájából, Studia iuvenum iurisperitorum, 2016. 8. sz. 143-158. o.

Papp Tekla: Variációk alimentációs kötelmekre, Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 2023/1. 118-135. o. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/ppbmk/article/view/6520/5358> DOI: 10.32575/ppb.2023.1.7.

Sári János: 6. A gazdasági, szociális, kulturális jogok – A szociális állam. In Kukorelli István (szerk.): Alkotmánytan. Osiris kiadó, Budapest, 1999, 5. kiadás, 6.1. Alkotmányelméleti és történeti kiindulópontok, 151-154. o.

Szabó Ferenc: Rerum Novarum. In Katolikus Lexikon, <http://lexikon.katolikus.hu/R/Rerum%20novarum.html>

Téglási András: Elméleti alapvetések, jog- és eszmetörténeti kialakulás, 55. o. In Téglási András: A szociális jogok alkotmányos védelme – különös tekintettel a szociális biztonság alapjogi védelmére, Dialóg Campus, Budapest, 2019. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14719/744_Teglasi%20A_Szoci%Elis_jogok_al_kotmanyos_vedelme.pdf?sequence=1

dr. Tolnai Ildikó, dr. Haupt Egon, dr. Vilimszky Anna, dr. Ribai Csilla: PTK Hetedik könyv: Öröklési jog, Második rész: Végintézkedésen alapuló öröklés, VI. cím: Öröklési szerződés, Magyar Igazságügyi Akadémia, http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/ptk_e_learning/ptk11/lecke6_lap1.html

Zsiros Gábor: XXIII. cím, A tartási és az életjáradéki szerződés, 6:491.§-6:497, LXVI. Fejezet A tartási szerződés, 1271-1272. o. 1. A tartási szerződés alanyai, 3. A tartási kötelezettség. In Osztovíts András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, III. kötet, Hatodik könyv, kötelmi jog, első rész – harmadik rész. Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.

Zsiros Gábor: 6: 495.§, 2. A tartási jog bejegyzése az ingatlan-nyilvántartásba, 1278. o. 1.A szerződés ingyenességéből fakadó speciális rendelkezések, 1283. o. 4. A szerződés megszüntetése, 1281-1282. o. 1. Az önálló szerződéstípus, 2. A szerződés tárgya és teljesítése, 3. A tartási szerződés irányadó szabályai, 1285-1286. o.

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

Ausztria alkotmánya,

[https://constitutionnet.org/sites/default/files/Austria%20 FULL %20Constitution.pdf](https://constitutionnet.org/sites/default/files/Austria%20FULL%20Constitution.pdf)

Basic Law for the Federal Republic of Germany

https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.pdf

Francia alkotmány

<https://www.conseil->

[constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf](https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf)

Írország alkotmánya

<https://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html>

Japán alkotmánya,

https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html

Románia alkotmánya

<https://www.presidency.ro/en/the-constitution-of-romania>

Spanyolország alkotmánya,

<https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionINGLES.pdf>

Svájc alkotmánya

<https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/en>

Olasz alkotmány,

https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf

Törökország alkotmánya,

https://www.constituteproject.org/constitution/Turkey_2017.pdf?lang=en

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről

2007. évi CLXVIII. törvény az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló lisszaboni szerződés kihirdetéséről

1999. évi C. törvény az Európai Szociális Karta kihirdetéséről

1993. évi XXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

1976. évi 9. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről, lásd a 10. cikket

27/2013. (X. 9.) AB határozat

1/2014. PJE határozat

PK.89.

Pf.20530/2021/14

BH 1989. 230